

ՀԱՆԴԻՍ

ԿԻՍՍՄՍԵԱՅ

ԵՋՊԵՅԻՆ ԸՌՈՂՋԱԿԵՆ

ԵՒ ՌԻՍՈՒՄՆԱԿԱՆ

ԽՄԲԱԳԻՐ	ՏՆՕՐԷՆ
Մ. Բ. ԻՐԷՆՔԻ	Հ. Մ. ԲԼԱՏԱՆՔԻ

ԸՐՋԱՆ Գ. ԹԻՒ 2. 1863. ՅՈՒՆԻՍԵՐ 15

ԵՋՊԵՅԻՆ

ԹԵՂԵՅԻՐ ԵՒ ԹԵՂԵԿԱՆ

ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՐ

Քանի որ գառն է մեզ՝ որ զմեզ ստիպուած կը տեսնենք մեր սիրելի Ազգին խռովութեանց՝ վրայ խօսիլ, եւ տրտմաւիժ գոյժ երոլ մեր թերթին բաւական տողերն սպացրնել:

Աստուած իմ, արդեօք Հայ Ազգին ճակատագրին է միշտ խռովութեան մէջ ծիւլ, չտեսնել անդորրութեան, խաղաղութեան երես. կարծես սէրն, միութիւնը Հայոց համար օտար բա-

ներ են . մինչև երբ այսպէս պիտի շարունակենք մեր եպերելի ընթացքը , մինչև երբ չպիտի միանանք սիրով , եւ ձեռք տալով մէկմէկու՝ ձեռնարկենք մեր սիրելի յառաջագիմութեան ճշմարիտ միջոցներուն . ո՞րչափ խոտորած ենք արահետէն , եւ տակաւին չենք զգար ու չենք աճապարեր ետ դառնալ . — Հայեր . սխալ կերթանք , դէպ ի յետագիմութիւն կերթանք , քանզի առաջնորդ եւ ուղեցոյց առած ենք մեզ դժոխային խռովութիւնը : — Խռովութիւն . գրեթէ ամեն տեղ , ամեն թաղ շատ կամ քիչ . մոռցած ենք ամենքս մեր պարտաւորութիւններն . թաղեցիք , թաղական խորհուրդք մանաւանդ . թաղացիք դուրս ելած են իրենց իրաւասութեան տաճանէն եւ յանխոհեմութիւն մերձեցած . թաղական խորհուրդք անսխալ իրենց պարտն ու պաշտօնը լիովին կատարելու . — դպրոցներն , որ խորհրդոց պաշտամանց անցյալնալի պարտուց առաջին եւ կարեւորագոյններն են , գրեթէ դողուածի պէս են , եւ եթէ ծանր չէ ըսել ըստ մեծի մասին անարժան իսկ “ Արժարան ” անուանայս ողորմելի վիճակին հասած են մեր յառաջագիմութեան յուսոյ յենարաններն , որով կրօնայ հասկցուիլ թէ մեզ սիրելի են միայն “ Յառաջագիմութիւն եւ Լուսաւորութիւն ” բառերն , եւ ոչ թէ անոնց գոյութիւնը : — Եւս մեծ եւ աններելի պակասութեան դէմ թէպէտ տեղ տեղ թաղացիք կըողորեն , կանգնեն եւ կպահանջեն , բայց ցաւով կըսեմք , որ փափաքանաց անբարեխառնութեամբ կրից եւ ուրիշ ոգւոց կասկածանաց տեղի տալով անշուր կըլլայ բողոքին , եւ նայիս մէկէն առ հասարակ թաղական խռովութեան կիօխուի ,

եւ կրլայ չար քան զառաջինն : Վանդի այս խռ-
վութեանց մէջ ճշմարիտ ազգասէրներն կվիրաւորին
եւ թաղական հաստատութիւնքն եւ անօրինելի գոր-
ծոց վիճակն աւելի կվատթարանայ , դպրոցներն կա-
ղաւղին , անոնց գործակալութիւններն կպատէ
վհատութիւնը , եւ վերջապէս կառաւելուն թշուա-
ռութիւնը , եւ այս ամէնը կծնին խնդրելոյ համար
գործածողած չարաչար եղանակէն : — Ուստի փո-
խել պէտք է այս կերպն , բողոքելու է պակասու-
թեանց դէմ , եւ պահանջել խորհրդոց պարտուց
ճիշդ կատարումն , բայց ոչ երբէք վիրաւորելով
զանոնք եւ վհատեցրնելով : — Չեռնտու ըլլալ
պէտք է անոնց եւ ոչ թէ մե՛ծ մե՛ծ ջարդել , պա-
կասութիւններն խոշոր խոշոր տեսնել , եւ օգնու-
թեան ու աջակցութեան ատեն պզտիկնալ , անյայ-
տիլ ու աներեւոյթ ըլլալ , ահա այս ալ եթէ
չեմ սխալիր՝ թաղացւոց շատերուն պակասութիւնն
է . դպրոց կուզեն , եւ բարեկարգ կուզեն , բայց
կփախչին անոր նպաստելէ , եւ շատերն իսկ չնպաս-
տելէ զատ՝ պատճառ կըլլան գտնուած ջանասեր ան-
ձանց վհատութեանը : — Ա՛յ երջապէս՝ ոչ ոք իւր
պարտն կձանչէ , ոչ ոք անկեղծ սրտիւ իւր ազգին
օգուտն կխորհի . եւ եթէ քիչ մ'ալ այսպէս ըն-
թեանք , մեզի համար յառաջագիմութիւն անկա-
րելի է : — Վիչ մ'ալ դառնանք կատարներ մեր
պարտքն . խորհրդականք ազգասիրաբար հսկեն ի-
րենց խնամոց յանձնուած հաստատութեանց . թա-
ղացիք օժանդակեն անոնց , եւ իհա՛ այն ատեն ա-
մեն բան կբարեկարգի : — Փախչիներ , փախչիներ
խռովութենէ , եւ գոչենք ատելութեան « երթ
յետս մեր , :

Խորհուրդք , յիշեցէք Ձեր պարտքն , Ձեր պարտքն է նախ հոգ տանել երկու սեռի համար բարեկարգ վարժարաններ ունենալու . երկրորդ՝ հրակել թաղացւոց անդորրութեանն ու խաղաղութեանը , յիշեցէք զանոնք , եւ ակգասիրաբար կատարեցէք , մի տեղի տայք բողոքներու եւ խռովութեան . դուք համար պիտի տաք եթէ Ձեր պարտուց մեջ անհոգութիւն ընէք . ամբողջ թաղերու բարեկարգութիւնն Ձեր ձեռքն է , եթէ անսիրտ ըլլայք , պարտաւոր պիտի մնաք Աստուծոյ եւ մարդկան առջեւ : — Անհոգութեան ժամանակ չէ : —

Թաղեցիք , օգնեցէք Ձեր ընտրած խորհրդոցն , հակառակութիւն , խռովութիւն մերժեցէք . բողոքովին . մի վհատեցնէք զանոնք , քաջալերեցէք , որ կարողանան անդորր վարել իւրեանց ծանր պաշտօնն , եւ եթէ տեսնէք անհոգութիւն , պարտազանցութիւն , բարեմտաբար զեկուցէք իրենց : — Կողմնակցութիւն , ատելութիւն , կապ , կոիւ մի յարուցանէք , գիտցէք որ անոնք են որ կորուսանել տուին մեզ մեր մեծ դժուարութեամբ ձեռք բերած բարիքն , զոր կրկին ստանալոյ համար տեսէք որչափ ժամանակներ կանցնին , եւ արդեօք տակաւին որչափ ժամանակներ պիտի անցնին , քանի որ մենք բողոքով սրտիւ չենք մերձենար խաղաղութեան , այս պէտք է մեղ , զայս գործադրենք , եւ ահա այն ատեն մեր ամեն բարի իղձերն կկատարուին : —

Ե Ռ Ե Կ

ԿԱՏՈՒ ԵՒ ՄԿՈՒՆՔ

Խիստ օրհրամով գէր կատու մը
Ջնջէր մկանց աղգատուհմը :

Երբ մուկ մ' տեսնէր մեծ կամ պզտիկ ,

Մէկէն բռնար իւր լայն թաթիկ :

Խեղճերն իրենց ծակը մըտած

Տառապէին , չունէին հաց :

Օ՛ի գիտէին որ թէ ելլան

Մէկէն կատուին որս թի բլան :

Ուստի ամենքն տրտում տեսնէր մէկմէկու քով

Ալ ցանկային ճար մը ընել ուշի ուշով :

“Մեղքերնիս է” կրէին , “Ի՞նչ ընենք ի՞նչ :

Ա՛յն մկանց ցեղ , դու ալ կըլլաս կոր ոչինչ” :

Իսկ կատուն լաւ կեանք կվարէր

Տեսած մուկը փօրն կթխմէր :

Մինչեւ գնաց երկիրն ընիկ

Գանալ իրեն պառաւ մարիկ :

Ետիս անդին ձայն ելաւ

Թէ մեր կատուն չու բրաւ ,

Երբ լսեցին այս մկներ ,

Ըսին իրար “Եղբարներ

Ճար գտնել

Ջանացէք

Ի՞նչ կեցեր մտածեք :

Առգէք որ կուտուն

Երբ դառնայ իւր տուն

Ո՛հ նորէն զմեզ

Ալէ խենդի պէս” :

“Եւ ի՞նչ ընենք ըսին մկուներ մէկ բերան

“Ո՛վ դէմ կելէ այն սէգ կատուին յաղթանդամ” :

“Ետի խօսք չէ” , ըսաւ ծեր մը անդիէն

“Խորհինք մէկտեղ , մեր տառապանք հերիք են” :

Եյս խօսքերուն սիրով ամենքն հաւնեցան
խօսք տուին որ հետեւեալ օրն անշուշտ դան ,
Եռտուն կանուխ ծեր , արու , էգ ու աղայ
խորհուրդ ընել ժողովեցան դաշտին վրայ :

Բազմութիւն մեծ կազմեր էին հոն միներ
Որն “անանկ չէ” , որն ալ “գտայ ես” կրէր ,
Եղմուկ մ’ ելաւ մէյ մ’ ալ նայիս մեջներին
Յանկարծ ամուր զանգակի ձայն մը պոփն :

Ետենապետն խոշոր ծառի վրայ ելած
“Եղբարք” պօռաց , “խօսքիս աղէկ դրէք ականջ ,
կատուին ճիտէն կախենք զանգակն իմ պզտիկ ,
Ար վրանիս երբ դար , մէկէն տուն փակչինք” :

Ծառի զարնելով “Կեցցէ” ըսին
Լեռներն դաշտերն ձայնով լցին ,
Եւ երբ գտան սրտոտ մուկ ու թ
Հրաժարական մատուցին շուտ :

Կրէր մէկն “Եղբայր” ,

“Չէս տեսներ նիհար

“Մէկն ես եմ , ատանկ

“Կըլլայ մի կատակ” :

Մէկալն անդիէն

“Օ՛րն միայն գտար”

Կրէր խնդալէն

“Չէ ես չեմ կրնար” :

“Խենդին մէկն ալ “Ես վաղը

Կրէր , “պիտի հիւընդնամ

“Դու դեռ չիտես այս ցուրտը

“Կազդէ յամեն իմ անդամ” :

Եսանկ պարապ շատ խօսքերով

Օրն անցուցին մինչև որ

Կատուն մօր թիւն մանելով

Սուկերն թխմեց իրեն փօր :

Եսանկ շատ մարդ կը ժողովին

Մեծ մեծ խորհուրդ միշտ կը խորհին ,

Բայց գործոյ կարգ երբօր հասնի ,

Եւ ոչ մէկը կը տեսնուի :

ՆՇԵՆ ՔԵՐԵՔԵՐԵՆ

Յաշակերտաց Ն . Ս արժարանի

ԲԵՐՍՅ

ԳԻՇԵՐԵՅԻՆ ՔԱՌՍԵՆՔ

Գիշերային զբօսանք ըսելով պէտք է հաս-
կընալ ոչ միայն ընտանեկան երթևեկութիւնները,
հապա նաև թատրոն ու ասոր նման զբօսեցուցիչ
տեսարան ներկայացնող տեղերն , մասնաւորապէս
Պալէ կոչուածներն , չմոռնանք նաև ստակով զա-
նազան տեսակ թուղթ խաղայնորով ժամանակ ան-
ցնելու կորստական սովորութիւնն : Ըստ մեր պար-
տաւորութեան այս ամէն տեսակ զբօսանաց վերայ
յատկապէս պիտի խօսիմք , բայց այս անգամ՝ հարկ
համարելով միայն վերջինին՝ այսինքն Պալէին վրայ
գարձնել մեր ուշագրութիւնը՝ ուրիշ ժամանակի
կ'ընդունք միւսներն :

ԳԵԼՕ

Պալօ ըստած տեղերն ինչ ըլլալն և ինչ գրտնուիլն արդէն շատերուն յայտնի ըլլալով, յարմար կսեպեմք միայն այսպիսի տեղեր յաճախելէն յառաջ եկած ֆնասներն յառաջ բերել ի զգուշութիւն Ազգայնոց :

Պալօն ամեն աստիճանի մարդոց ֆնասակար է, և ոչ միայն նիւթապէս, այլ և բարոյապէս, նիւթապէս կ'ֆնասէ, որովհետեւ մարդուս թէ քսակը և թէ կաղմուածքը կտկարացնէ, հոն մարդիկ ինքրզինքնին բոլորովն զեղխութեան տալով ոչ ըրածնին կգիտնան և ոչ բերաննուն ելածը կլսեն. գինովութիւն, շնութիւն մէկ խօսքով ամեն տեսակ մոլութիւն հոն պակաս չեն. շատերն հոն կմտնեն հարուստ և առողջ, և դուրս կելնեն աղքատ ու հիւանդ :

Հանդիսիս Ա. և Բ. շրջանի զանազան թիւերն աչքէ անցընողներն գիտեն որ մարդուս կաղմուածքին մէջ զանազան պաշտօններ և գործողութիւններ կան, երբ այն պաշտօններէն մէկն միայն իր կանոնաւորութիւնը կորսնցնէ, միւս բոլոր գործողութեանց ներդաշնակութիւնը կխանգարի, ինչպէս են շնչառութիւնը, արեան շրջանը, մարսողութիւնը, եւայլն :

Շնչառութեան պաշտաման օրինաւորապէս կատարման համար, պէտք է ունենալ առողջ թոքեր, բարեկազմ կուրծք և մաքուր օդ, եթէ այս երեք պիտոյքներէն միայն մէկն պակսի, շնչառութիւնը իր կանոնաւորութիւնը կկորսնցնէ և հետեւաբար բոլոր կաղմուածքին կը ֆնասէ : Ուստի լա-

ուշադրութիւն ընդ սիրելի ընթերցող, որով պիտի գիտնաս թէ ինչ տեսակ գէշութեանց պատճառ կուտայ Պալէն և մինչև ինչ աստիճան մարդուս կազմուածքը կը փնասէ :

Պալէի մէջ գտնուող մարդոց շնչած օդը զանազան նկատմամբ ապականեալ է, նախ այնպիսի մեծ սրահները լուսաւորելու համար վառուած ճրագներէն . Բ. մարդոց բազմութենէն, Գ. զանազան տեսակ ոգելից ըմպելիքներէն, կերակուրներէն . Գ. պարելու, ցատկելու ժամանակ յառաջ եկած փոշիէն եւայլն, որ ասոնց ամենն ալ մէկտեղ խառնուելով շնչառութեամբ մարդուս թոքերուն մէջ կ'մտնեն . երեւակայէ ուրեմն սիրելի ընթերցող թէ ինչ կը լսայ այն տեսակ մարդոց կազմուածքին վնասը . հոն շարունակ պարելով ցատկելով, խմելով և միանգամայն բոլոր գիշերն անցընելով, մարմինն կտկարանայ, աւելի մտելու ենթակայ կըլլան որով և փոքրիկ պատճառ մը մեծ հիւանդութեան առիթ կուտայ . ինչպէս սալը ընձան, հիւսմա, լիֆօ հարբուխ (նէվաղիլ) եւայլն, մէկգի ձգելով . հոն սովոր եղած մոլութենէ ալ յառաջ եկած տեսակ տեսակ հիւանդութիւնները, զորոնք բժշկելու համար գործածուած դեղերն միայն բնական են մարդուս մարմինը հալեցնելու, արդէն այս տեսակ հիւանդութեանց փորձառութիւնը դժբաղդաբար շարտերուն վրայ ըլլալով հիմակու հիմայ լուռ կանցնիմք, աւելի յարմար պարագայի թողլով :

Արիտասարդներ և մանաւանդ պանդուխտ երիտասարդներ, (որովհետեւ դուք աւելի յարմարութիւն ու ազատութիւն ունիք այսպիսի տեղեր յաճախելու, հեռի ըլլալով ծնողքէ և պաշտպան-

ներէ) աչուընիդ լոյս, բարեկենդան կ'մօտենայ . պա-
լէները կ'բացուին, զեղխութեան օրերն կ'մօտենան,
ամեն տեսակ մոլութեանց դռներն կ'բացուին . աչ-
ուընին լոյս նաեւ դեղադործներուն մանաւանդ խումբ-
մը շատախօս ու խօսքով բժիշկներուն, (որովհետեւ
շատերն ծանօթ բժիշկներէ ամէնալավ անկիւնները
գտնուող իմանտակներուն կ'գիմեն, վայ անանկ հիւ-
ւանդին ու բժշկին), խեղճ երիտասարդներ, վաս-
տրկեցէք մաս մը զեղխութեան համար, մաս մ' ալ
դեղադործներու և բժիշկներու համար, մաս մ' ալ
հիւանդ եղած ժամանակնիդ ապրելու համար . այս
երեք տեսակ ծախքերը ընելու ատեն ըրած փնասնիդ
ալ իրարու վրայ աւելցուցէք, տեսնաք պիտի թէ
ի՞նչ մեծ է կորուստնիդ . կորուստ նիւթապէս, մի-
անգամայն և բարոյապէս :

Հոս կ'վերջացնեմք խօսքերնիս, այս անգամի
համար բաւական համարելով այս ընդհանուր հա-
մառօտ տեսութիւնը, և յաջորդ թուով կը խոստա-
նամք դարձեալ այս ամենակարեւոր կէտին վրայ խօ-
սել, մասնաւորապէս ցուցունել Պալէին թէ նիւ-
թական և թէ բարոյական փնասները, սա միայն կա-
ղաչեմք արգոյ ընթերցողաց, որ մեր աշխատութիւ-
նը ի դերեւ չելլելու համար, այս անգամին այս հա-
մառօտ տեսութեան վրայ դարձնեն իրենց ուշա-
դրութիւնը, որով յաջորդ թուով սոյն նիւթին վրայ
գրածնիս աւելի օգտակար կըլլան . որով փոքրիկ
ծառայութիւն մ' ըրած ըլլալու ուրախութիւնը կըզ-
գամք, յուսալով թէ մեր այս և ուրիշ ասոր վե-
րաբերեալ յօդուածներն պատճառ կըլլան խորշե-
ցնելոյ սիրելի ազգայինքն այսպիսի փնասակար տե-
սարաններէ, որոնց մէջ թագաւորած են մոլութիւնք :

(Հարմարեալ է :

ՕՆԵՄԵՆԵԼԻ ԵՒ ՅԵՒԵԼԻ ԴԵՊՐՍԻ

Պատասխան Ռեբեքայի մանկությանը :

Եսկեց երկու շաբաթ առաջ ազգասեր եւ մեծարոյ բարեկամիս մէկուն տեսութեան երթալով՝ Հանդիսիս վերաբերեալ յանձնարարութեան մը վերայ քաղցր խօսակցութեան մը միջոցին՝ հետեւեալ դէպքը պատահեցաւ :

ԵՍ . (Եսկեց Բարեկամ) Բարեկամ, ներեցէք ինձ հարցնել, հաճեցա՞յք արդեօք կատարել մեր յանձնարարութիւնն , որ խոստացայք ի նպաստ Հանդիսիս :

ԲԱՐԵԿԱՄ . Ներեցէք , բարեկամ, այս օրերս չկրնալ կատարելուս այդպիսի քաղցր պարտաւորութիւն մի այլ եւ այլ անկեղծաբար պատճառաւ , բայց դիտեցէք , որ պատրաստ եմ ամենայն սիրով կատարել իմ խոստումն , որովհետեւ կգովեմ ձեր այս ազգօգուտ ձեռնարկութիւնը . եւ մեծ պատիւ կհամարիմ ձեռնհաս եղած օգնութիւնս մատուցանել ի յառաջագիմութիւն նորին :

ԵՍ . (Բարեկամի յիշատակով) Սեփական շնորհակալ եմք : Ձեր այդ քաջալերական խոստումներն կարիացնեն զմեզ . երանի՜ էր թէ Ձեզի նման զգային ամեն ազգայինք , եւ պսակէին մեր մեր այս գեղեցիկ յանդգնութիւնն :

ԲԱՐԵ . Ոչինչ : — Բայց տեսնեմ, գուցէ գորակիրն քանի մը անձանց առաջարկած ըլլայ , որովհետեւ անոր ալ յանձնեցի քանի մը հատ իր բարեկամներուն ներկայացնելու համար : (Կանչեւ Ղեբեքայի) — Պարոն . հոս եկուր , ինչ ըրիր անցեալ օր

քեզի տուած տունակներս . կրցա՞ր քանի մը ան-
ձանց առաջարկել :

ԳՐԱԳԻՐՆ . Աերեցէք , Տէր , չյաջողեցայ
այս օրերուն մէջ , բայց կընամ ետ չդարձնել ինծի
յանձնուածներն :

ԲԱՐԵ . (առ գրագիրն) Ծանա՛ , Պարոն , այս
յանձնարարութիւնս իբրեւ իմն կատարել :

ԳՐԱ . Շատ աղէկ , պատրաստ եմ ամենայն
սիրով . որովհետեւ ասիկայ հասարակաց ձեռնտուութեան
եւ համակրութեան արժանի ձեռնարկութիւն
մ' է . ուստի , վատթար է այն անձն , որ չուզէր
մատուցանել իւր ձեռքէն եկած օգնութիւնն :

ԲԱՐԵ . (ինչ դառնալով) Լնհոգ եղիք , մի
վհատիք . հաւաստի եղիք ծր ամեն ջանք ի դործ պի-
տի զնեմ ձեզ օգնելու համար :

— Լյո՛ . ձեզցին դորսէն երկու ան իբրեւն , շէրո՛ւ
դեմնելով կըսէ ինչ , “ Լնա քեզի բաժանորդ մը ” (Լ-
նիւնն ձեզ) “ Երանի եր թէ յաջողէի ” :

— (Երբ ինչոյն դէպ անոնց) “ Լրամեցէք , Տեալք ” .
(Կարգաւորանեն) Գործ ունիմք :

ԲԱՐԵ . (Բաժնեւորով) Աերեցէք , վայրկեան
մը , կաղաչեմ :

— Շատ աղէկ . արդեօք ինչ է , ինչ նոր բան
կայ :

ԲԱՐԵ . (Ինչոյն ձեզ) Չէ՛ , չէ՛ , հի՛ն , հի՛ն .
մէյմը մտի :

(Ա իրջապէս ներս կ'որհնեն , և Երևանուն սպասարար
մը՝ յետք սորակի ձեռնակ պարէ մը . և անթիւապէս կ'որհնեն
հետեւեալ դարձանալի Խաւիցո-նիւնը) :

ԲԱՐԵ . Բարի՛ եկիք . ո՛ր կերթաք . տոպրա-
կին մէջինը ինչ տեսակ ստակ է . (Ինչոյն) արդեօք
պիտի կրնամ . . . :

ՀԻՒՐՈՅ ԱՌԱՋԻՆ . (Բարեն ընդունելէն ետ-
+ւ) Մէծիտիյէ է , որ շուկան տեղ մը կտանիմ . . .
այսօր ալ շատ յոգնեցայ :

ԻՍՐԵ . Լնտարակոյս առանց աշխատութեան
տոպրակներով մէծիտիյէ չկրնար ունենալ մէկն . (Էւ-
թիծաղին Բուր սենեկին մեջիններն) (Ինքին՝ բայց . . .
Ինչ է նէ , (անոր հրահանայ +ժիծաղով) մէծիտիյէին
մէկը պիտի ուզեմ քենէ :

ՀԻՒՐՈՅ ԱՌԱ . (Ինքնուրուշ) Ինչ բանի հա-
մար :

ԻՍՐԵ . (Ինչ նայելով) Ոչինչ բանի համար չէ ,
տէր , կարեւոր բանի մը համար , որ սիրելի է ձեզ :
(Ինքին՝) Որ չէ : (աստատարին) Սուրճ բերէք :

ՀԻՒՐՈՅ . (Լախաւանց խոփաւ) Բայց ինչ բա-
նի համար , ըսէք . շուտ ըրէք : (Ինքին՝) Պարձեալ
մեր մէկ մէծիտիյէն կերթայ :

ԻՍՐԵ . (+ժիծաղով եւ ինչ նայելով) Լրագրի
համար , որուն բաժանորդ պիտի գրեմ զձեզ : (Գը-
րադին) Պարոն , շուտ ըրէ՛ , տոմսակ բեր : (Ինչ)
Իսնդ եղաւ , ահա քեզի մեծարգոյ բաժանորդ մը ,
եւ հարուստ . . . ուրախացիր :

ԵՍ . Ուրախ եմք . եւ շնորհակալ եմ թէ
Ձեզ եւ թէ անոր , (Հիւրին հրահանով) Շնորհա-
կալ եմ , Տէր , Ձեր ուսումնասիրութեանը :

ՀԻՒՐՈՅ . (Եւ յայտէ) Բայց . . . տեսնեմ .
ինչ է :

(Ղրադին որման ճիւղէն ներս կ'որնէ , և հո-
րայ Բարեկամին , երբեքն աստատարը սուրճ կ'բերէ) :

ԻՍՐԵ . Օգտակար Լրագիր մ' է . (որմանը
գրադին հրահանով) Նշանակէ աղային անունը . մա-
կանունը . շուտ ըրէ՛ : (Ղրադին իսկի նշանակել)

ՀԻՌՈՒՆ : Բայց տեսնեմ, ի՞նչ է, մի՞ ածապարհեր : (Սուրճը արագեղ խփելով ելլել կողմէն) (Այս միջոցին զարմանալու հետի պատել ղեւ)

ԲԱՐԵ : (անխուճ եւ վեհանքաբար) Ահեղիր, ո՞ւր կեղնես . դատարի բանի մը համար չպիտի առնեմ մէծիտիյէդ : — Մտիկ ըրէ՛ : (Ալեկէն մը բերել արուճ եւ ցոցընելով) Տես, որչափ մեծ բան է, տամսեւհինգ օրը անգամ մը կհրատարակուի . Աղգային, Բարոյական եւ Առողջական նիւթեր կպարունակէ իր մէջ . տարին քսան ղրուշ է, որ կարծեմ թուղթին գինն անգամ չէ : Հատ մարդ գովութեամբ ընդունեցին զայս, եւ մտադիր խոստացան օգնել անոր յառաջադիմութեանը համար : — Տարին քանի՞ քսան ղրուշ պարապ բաներու համար կարուի, դիտէ՛ք, եթէ հաշուելու ըլլանք, ահա հագին գումար մը կըլլայ . դրագիրս եւ սպասաւորներն անգամ ընդունեցան : Ասկէց աւելի ի՞նչ արժան բան կայ . տես անգամ մը : (Վարչեալ ցոցընելով ղԱլեկէն) :

Հարաւակէլ :

Հետեւեալ նամակն հրատարակել կենդրուի :

Սեծարգոյ խմբագիր “Արիւնիւ” Հանդիսի :

Ուրախ եմք, որ զգալով մեր Աղգին պակասութիւնը ի մասին ընթերցասիրութեան, և այս ցաւալի պակասութեան երեսէն որ և է Հրատարակութեանց պատճառած անյաջողութիւնը, փութացեր էք առաջին փորձողն ըլլալու պատիւն ունենալ կա-

րելի եղածին չափ այս պակասութեան առաջն առնելու համար . և մեծ զոհողութեամբ Ձեր օգտակար Հանդիսին բաժանորդագինը զեղչեր էք մինչև քսան շուրուշ , դիւրամատոյց ընելու և մեր աղբայնոց մէջ ընթերցասիրութիւնը տարածելու գովելի ըղձիւ : — Ընորհակալ եմք Ձեր այս բարենպատակ զոհողութեան , և ի հաւաստիս՝ ահա իշխէ՛մք առ յեղ երկու բաժանորդագին մեր , և որքիչ հինգ ալ մեր Բարեկամաց համար , Ձեզ փոքրիկ քաջութեանն յընթեմելու անյիշանէ :

Ընդունեցէք , Տէր , մեր անկեղծ շնորհակալեաց հաւաստիքն , և ներեցէք խնդրել Ձեռնէ անվճատ ոգւով ջանալ ի գլուխ տանել Ձեր այս անձնուէր ձեռնարկութիւնը ի նպաստ ընթերցասիրութեան Լ. գգիս :

Տէր եթէ կարելի է , գրութեանս տեղի շնորհեցէք Հանդիսիդ մէջ ի հրաւեր ձեռնառնութեան այլոց :

Լ . Ս .

10 Յունուար 1863 .

Վամակիս հրատարակութեան խնդիրն կատարելէն յետոյ՝ անհրաժեշտ պարտ կհամարիմք մեզ՝ մեր խորին շնորհակալութիւնն հրապարակաւ ևս յայտնել ազգասէր Վամակագրին : — Իւր ազնիւ գրութեան իւրաքանչիւր տողերն մէյմէկ ճշմարիտ ապացոյցներ են իւր ուսումնասիրութեան , ազգասիրութեան և քաջալերիչ բնաւորութեան , որոնք մեծ տաղանդներ են , և որոնց քով ամենեւին ոչինչ է մեր զոհողութիւնը : — Լ. յո՛ւ , շնորհակալ եմք , և իւր մեծ անունը չափաւ մոռնանք յաւիտեան :

Լ. յս առթիւ կրիութեամբ շնորհակալ ըլլալ նաև

ամեն անոնց, որ բաժնորդագրութեամբ չեն զլանար
 իւրեանց ձեռնտուութիւնը ի յաջողութիւն մեր ծան-
 րածանք ձեռնարկութեան :

ԾԱՆՈԹՅՈՒՄՆ

ՍԵՆՏԻՈՒԽՑ ՈՂԻԵՐԳՈՒԹԻՒՆ

Ի ՀԻՆԴ ԵՐԱՐՈՒՅԾՍ

Վեղեցիկ և սրտաշարժ Ողբերգութիւն մ'է,
 զոր մեծ յաջողակութեամբ հեղինակած է մեր ու-
 սումնական բարեկամն Պ. Թովմաս Թերզիեան,
 և զոր ի պատիւ և ի քաջալերութիւն Հեղինակին
 տպագրել տուած է աղնուատոհմ և ուսումնական
 Լնձ մը :

Ընցեալ տարի Խտալկան Թատրոնին մէջ ներ-
 կայացոյց Էրեւելեան Թատրոնի Վերասանականխում-
 բըն, և Հանդիսականաց կողմէն մեծ գոհունակու-
 թեամբ և բուռն ծափահարութեամբ ընդունուեցաւ :

Եր ծախուի ամեն զրաւաճառներու քով, և
 Պէյօղլու Ս. Երրորդութեան Եկեղեցւոյ բան-
 կալը : — Վին 5 ղրուշ :

ԵՌՈՂՋԱԿԱՆ

ՀԵՏԵՋՕՏՈՒԹԻՒՆԵՐ

(Երեսուցիական Տե Ի 1)

Եյսպէս են և թթուածինն ու անոր նման կազերն , ուստի ասով կրնամք սովորիլ և հետեցնել որ այս տեսակ կաղերը բնութեան մէջ եղածնուն և ըրածնուն նման չեն մեր մարմնոյն մէջ , հասպա բոլորովին տարբեր կերպով և մասնաւոր օրինաց համեմատ կգործեն և անոր ալ այսպէս ըլլալուն ընաւ տարակոյս չունիմք և չեմք կրնար ունենալ , այսինքն թէ երբ այսպիսի անկենդան կամ անշունչ մարմիններն մեր կազմուածքին մասն առնուն , իրաւ է որ բոլորովին տարբեր օրինաց համեմատ կգործեն , զի այս երկրորդին մէջ բոլորովին ուրիշ աշխարհի մը ազդեցութեան տակ կգտնուին , այսինքն կենսական զօրութեան , որ բոլորովին կտարբերի քիմիական և ֆիզիզական զօրութիւններէն : Եւ որքան և կենդանութեան վերածման այս ամենակարեւոր գործողութիւնը կսկսի իր խիստ պիտանի պաշտօնն կատարել , ծծիչ դրութեան մէջ զոր կրնամք նմանեցնել անդաստակի (ավլ) մը , ուսկից պիտի մտնէ ինչ որ կենդանութեան պիտի վերածուի : Եյս գործողութեան պաշտօնը կատարելապէս կկատարի աբան մէջ :

Գ . Կեանքն կախումն ունի նաև սնունդէն , կենդանութեան վերածուող նիւթոց կազմուածքի մասն յօրինուելէն և իրենց կատարելագործութենէն :

Լճենակատարեալ կերպով կենդանացած մարմինները անդամի կլերածուին, որ ստեղծական կամ կերպարանիչ զօրութեան գործն է :

Դ. Կեանքը շարունակ մարմնոյն զօրութիւնները և անդամները կսպառէ :

Կեանքը զօրութեանց յարատև սփռումն ըլլալով, այսինքն մշտնջենաւոր գործողութիւն մը, անշուշտ մի և նոյն զօրութեանց տկարութիւնը կպատճառէ և հետևաբար անդամոց սպառումը : Ինչ որ այն զօրութիւնը գործունեայ կրնէ և կորդէ, այն մեծ պատճառ է նոյն զօրութեան կատարելագործութեան, որովհետև և ոչ մէկ կենսական երևոյթ մը, որքան ալ փոքր ըլլայ, առանց դրդման կրնայ գործել, որ հետևութիւն է կենսական զօրութեան ազդեցութեան մը : Ե՛հա այս է մեծ օրէնք կենդանութեան. այսպէս ոչ միայն արեան շրջանի, խախաղի փոփոխման գործողութեան, ամոքման, մարմնոյն նիւթոց զարթուցիչ գործողութեան ներքին շարժումները, որոնք առանց մեր գիտութեան և կամաց կկատարուին, հասցա նաև մեր կամքէն կախումն ունեցող բոլոր գործողութիւնները, մեր հոգւոյն ամեն մէկ ազդեցութիւնը սոյն կենսական զօրութեան սպառումն կպատճառեն և հետևաբար անդամար կերպիւ մեր զօրութիւնները և անդամները կտկարացնեն և կհալեցնեն :

Կենսական գործողութեան այս մասը մեծապէս կազդէ կենաց տևողութեան և նշանին վրայ : Արքան կենսական գործողութիւնը սաստիկ ըլլայ, այնքան սպառման գործողութիւնը աւելի շուտ և արագ կըլլայ, և կենաց տևողութիւնը համառօտ : Բայց երբ ընդհակառակն շատ տկար է, նորոգման

գործողութեան շատ դանդաղ ըլլալուն նշան է, հետեւաբար երբ այն կարեւոր և պիտանի պաշտօնը անկատար կերպով կգործէ, այն ժամանակը կազմուածքըն ալ Ֆիզիզապէս շատ գէշ :

Եւ Լշխատութիւնը յարատեւ մարմնոյն զանազան մասանց լուծման և զտուելուն պատճառ կուտայ, և հետեւաբար կենդանի մասունք անկենդան մասանց կլերածուին :

Սաշած մասունք, որոնք ալ չեն կրնար կենդանական մարմնոյն ծառայութիւն ընել, դուս կելլին ու կզատուին : Եւ երբ կենսական զօրութեան ազդեցութեան տակ չեն, կրկին կսկսին լուծուելու, գտուելու և բնութեան քիմիական օրինաց համեմատ կիսոռնուին իրարու հետ : Եւ որ համար է որ մեր մարմնոյն բոլոր զատուցիչ գործողութիւններէն յառաջ եկածներն կհոտին, որոնք նոյն վիճակին մէջ կենդանութեան կնիքն չունին : Սեր մարմնոյն մէջ գտնուած զատուցիչ և մղիչ անդամներն շարունակ կաշխատին որոնք են աղիքն, երիկամունք, և դլնաւորապէս մորթն ու թոքերն այս անդամոց մէջ կատարուած գործողութիւններն ճշմարտապէս քիմիական և միանգամայն կենդանական են, որոց առաջինին կկարօտիւք մեր մարմնոյն պէտք եղածներն ստանալու, և վերջնոյն աւելորդներն արտաքսելու համար :

Լհա ասոնք են կենաց վերաբերեալ ամենագլխաւոր երեւոյթներն թէ ընդհանուր և թէ մասնաւոր, որովհետեւ միշտ միացած են միշտ ներկայ եւ անզատելի :

Վմնայ հիմայ կենաց մասն կազմող անդամներն յառաջ բերել, որոնց շատերուն վերայ արդէն խօ-

սած եմք կենաց վերայ հետազոտութիւնը րաժ-
ատեննիս :

Խնդիրը դիւրացնելու համար բոլոր այն ան-
դամները երեք կարգի կը բաժանեմք : 1. անոնք որ
կրնդ ունին և կկազմեն , Բ. որոնք դուրս կենտեն
և կըլտեն , Գ. որոնք այս երկու հակառակ շարժ-
մանց հաւատարակ շուտութիւնը կապահեն : Հազար ու
մէկ անդամներ , մեծ ու պզտիկ ներքին սպառման
պատճառաւ ոչնչացող և մաշած մասունքներն մարմինէն
արտաքսելու և զատելու կծառայեն : Բ. յս. Գործողութիւնը
կատարելու համար յատկացեալներէն զատ կան
մոթերն ու թոքերն ալ , որոնք անդադար կազդեն ,
Ը. կարգի անդամներն կամ Թէ նորոգման յատկա-
ցեալներն ալ քիչ չեն . որովհետեւ ոչ միայն մարսու-
ղութեան յատկացեալ անդամները մեր կերածին
անօգուտ մասերն կըլտեն և կարտաքսեն , հապա-
նաւ շնչառութեան յատկացեալ սպնդային անդամներն
կամ թոքերն շարունակ կաշխատին օդին մէջէն տա-
քութեան կենսական զօրութեան հիւթական սնուն-
դըն զատելու : Սիրտն ու արեան շրջանը , որ սրտէն
կախուածն ունի , այս շարժումները կկանոնաւորեն ,
տաքութիւնը և սնունդը մարմնոյն ամեն մէկ կէտին
մէջ տարածելու պտտցնելու և միանգամայն անօգուտ
մասերն դէպի այն անդամներն առաջնորդել որոնց
պաշտօնն է զանոնք ի մարմնոյ արտաքսել : Եստեղ
հետ միաւորելու է նաեւ հոգին և անոր ազդեցու-
թիւնը , որ մարդուս կազմութեան մեծ ծառայու-
թիւններ ունին , և որքան որ ներքին սպառումն
կաւելցնէ ալ նէ , նոյնքան և կենաց զօրութիւնը .
սակայն մարդուն ամենապօրաւոր միջոցն կամ գործին
է նորոգումն , որ խիստ և շատ խիստ տկար մարդէն
զատ ամեն տեսակ անասնոց մէջ է :

Մարգուս մարմնոյն ներքին խիստ սաստիկ ըսպառման վըայ գաղափար կրնամք ունենալ երբ մը տածենք որ սրտին զարկը և անկից շուտութիւն ունեցող արեան շարժումը օրուան 24 ժամուն մէջ հարիւր հազար անգամ կրկնուի, այսինքն սիրտն ու անկից կախումն ունեցող բոլոր շնչերակները հարիւր հազար անգամ կազտիկնան բաւական սաստիկ զօրութեամբ մը յիսուն կամ վաթսուն լիտրի չափ արիւնը յարատե շարժման մէջ պահելու համար : Ինչ ժամացոյց, ինչ մեքենայ որ ըլլայ, մինչեւ անգամ եթէ ամենադիմացկուն և պինտ մետաղէ ալ շինուած ըլլայ, պիտի կարենայ այսպիսի երկարատե գործողութեան մը տանել :

(Շարունակել)

Գ. ԲՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Հանգիստ Յունուար 1 թուովն խոստացանք այս ընկերութեան նպատակն բացատրել Մրգոյ Հասարակութեան, չուզելով անպատասխանի թողուլ ազգայնոց ոմանց հետաքրքրական հարցումներն : — Ուստի կ'իմութամք կատարել մեր խոստումն :

Կախ պարտիմք ըսել, որ ընկերութիւնս լաւ համարեցաւ հրատարակել մինչեւ ցարդ իւր անունն ու նպատակն . ոչ թէ նախատական ձեռնարկութիւն, կամ խաբէութիւն մը ըլլալուն, հապա՛ ցաւով կըսեմք երկիւղիւ չանցնելոյ այնպիսի ազգային ընկերութեանց տխուր կարգն՝ որոնք անուամբ միայն եկան գացին անհետացան, կամ իւրեանց կանոնագրութեան խմբագրութեան աղմկովն միայն գոհ ե-

ղան , և այլն : — Ահա այս երկիւղն էր , զոր կրեց ընկերութիւնս , և իրաւունք ունէր , որովհետեւ հազիւ հալ փարատեցաւ , և յաջողութեան յուսոյ աղօտ նշոյլ մը տեսաւ , որուն ապաստանած՝ արժան համարեցաւ այժմ հրապարակել իւր անունն ու նշապատակն :

Ընկերութեանս նպատակն է “սրտի շահել եւ փոխգանայն նպաստել ուսումնական յառաջադիմութեան Աղէի” : Օգտակար է այնքանի գրոտքոց Էլէինսիոնիսնէն արժանաւոր վարչադրութեամբ ստանալ , որպէս գրել րաւ , եւ ջանալ ինչոք յառն գնով ծախել” : Այս է ահա իւր նպատակն , եւ անունն է “Գրասիրական” : Ստոյգ ըսելով՝ այս ընկերութիւնը բոլորովին ազգային չէ , բայց եթէ իւր նպատակն կատարեալ յաջողութեան արժանանայ , երկու տեսակ շահ կերեւի , որոց առաջինն ուղղակի ընկերութեան անդամոց կվերաբերի , որ է նիւթական շահ . իսկ երկրորդն՝ անուղղակի կերպով ընդհանուր Աղգիս , որ է բարոյական շահ , եւ մեծ ապացոյց ազգասիրական ոգւոյ անդամոց ընկերութեանս : — Ուստի կրնամք համարձակ ըսել , որ գովելի է այս հաստատութիւնս , եւ անոր երեսէն անտարակոյս շատ օգուտներու կրնայ պատահել սիրելի Աղգս : — Ընկերութիւնս արդէն մէկ քանի գործ հրատարակած է , եւ ազգայնոց շատերուն շնորհակալութեան արժանացած : եւ թէպէտ այս առաջիններուն մէջ մասամբ իւր խոտորած է իւր նպատակէն գնոյ կողմանէ , բայց ասկեց ետքը հրատարակելէք գրոց գինն խիստ աժան պիտի ըլլայ , որուն նմանը ցարդ տեսնուած չէ սիրելի Աղգիս մէջ : — Արանի էր թէ իւր գեղեցիկ նպատակին անդորր հասնելու բաղդին

արժանանար, և լուսահոգի (Զինեմբերաց Կարգն շնչ-
նէր :

ՀԱՆՆԻՈՒՆ

Մեծարգոյ բաժանորդաց մէկն ի պատրաստի
սեննալով գեղեցիկ հանելուկներու խումբ մը, ա-
ռաջարկեց մեզ հրատարակել հանդիսիս մէջ հետ-
զհետէ, զոր սիրով ընդունելով, կսկսիմք դնել մի
առ մի ի զբօս ընթերցողաց :

Հաւատացէք իմ խօսքին :
Եղջիկն իւր մօրն եղաւ կին :

ՆԱՀԱՊԵՏ

Եւ ծովն յաջորդ թերթով կդնենք, եթէ
ուրիշէ մը իմաց հարուստ մինչեւ այն ատեն :

ԳՐԱՏՈՒՆ Գ. ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

— * * * * * —

Ի ԳԱՇԳԻՃԱՐ ԽԱՆ ԹԻԻ 4

Այ՝ գրադարանի ձեռնարկ գրեանք :

Սիւքունք Դաստիարակութեան . Ա . Լ . Բ . Հատոր . գին մէկ
Հատորի 10 ղըշ : Տաճար Մասնիկ Ա . Լ . Բ . Թիւ . գին 1 ղըշ :

Նեկարինի Կոյս Նահապետ . գին 3 ղըշ :

Մենասանի Աւրին , իմ գրադարանի Վարդանի . գին 10 ղըշ :

Հասարակ չափի Աստուծոյ . գին 8 ղըշ :

Անոնք կգտնուին ամեն Հայ գրադարաններու քով ,
և Լ Պէյօղլու Ս . Երրորդութեան Եկեղեցւոյ բանկալը :

— Հանդիսիս վերաբերեալ ո՛ր և է գրուած պէտք է
հետեւեալ “Հասցէ” ուղղուի . “Հ . Ս . Արձաճեան .
Տնօրէն Սիւլիկիս Հանդիսի , Ի Գաշգիճըլար խան Թիւ 4” :

ՀԱՆԴԻՍԻՍ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ

1 . Այս Հանդէսը առայժմ ամիսը երկու անգամ կը
հրատարակուի . 2 . Տարեկան գինը ԿԱՆԻՍԻ 20 ղուրդուշ-
նոց արծաթ Մէճիտիյէ մը . 3 . Դուրս խրկուելիք Օ-
րագրոց ճամբուն ծախքը առնողին վրայ է : ԿՈՍ-
ՏԱՆԴՆՈՒՊՕԼՍ . Հանդիսիս գործակալութեան կեդրո-
նատեղին է Գաշգիճըլար խան Թիւ 4 Գ . Ընկերութեան
Գրատունը : ԹԵՐԻՏՍԱՂ . Յարուծիւն Աղա Ճամճեան :
ՊՐՈՒՍԱՅ . ԹԵՐԵԼԷ Աղա Քայլօնեան : ՀԱԼԷՊ . Յով-
հանէս Աղա Քիւրքճիանօֆ : ՎԻՏԻՆ . Տ . Բիւզանդ Է-
ֆէնիտի Մանուէլեան : ԻՋՆԻՄԻՏ . Յակոբ Աղա Նազա-
րեթեան : ԿԱՐԻՆ . Արժանապատիւ Տ . Գրիգոր Տ . Մի-
նասեան : ԱՏԱԲԱԶԱՐ . Մ . Յակոբ Աղա Տ . Գրիգորեան :

ԻՋՄԻՐ . Ճաղիկի գրասենեակը : ՏՐԱՊԻԶՕՆ . Խա-
չատուր : Աղա Էլմասեան : ԿԵՅՎԷ . ԽՆՃԱՐ .
ԽՈՒՐԻՔԷԼԷՎ . Խաչատուր Աղա Մանուէլեան : ԻՐՋՆԿԱՅ .
Թադէոս Աղա Յ . Ս . Բագրատունի : ՊԱՐՏԻԶԱՎ . Թո-
րոս Աղա Մինասեան : ԽԱՐԲԵՐԻ . Սարգիս Աղա Յ .
Մովսիսեան : ՔԵՐԱՍՕՆ . Գէորգ Աղա Խ . Մաղման-
եան : ԹՈԳԱՐ . Գեորգ Աղա Սէֆերեան :